

Znaczenie wychowania religijnego w skautingu według harcmistrza Stanisława Sedlaczka (1892-1941)

Za początek ruchu skautowego w Polsce uznaje się dzień 22 lipca 1911 r., kiedy to staraniem Andrzeja Małkowskiego we Lwowie powstały pierwsze drużyny harcerskie¹. Zamiarem polskich prekursorów harcerstwa było zintegrowanie metody wychowawczej wypracowanej przez angielskiego generała Roberta Baden-Powella z dążeniami niepodległościowymi, istniejącymi na początku XX wieku wśród Polaków, zamieszkujących tereny trzech zaborów². Głównym zadaniem polskiego skautingu miało być zatem wychowanie dzieci i młodzieży w duchu patriotycznym, w oparciu o zasady chrześcijaństwa, aby w przyszłości wyrosli na obywateli, spełniających swoje obowiązki względem Boga i Ojczyzny³. Nowy ruch wychowawczy potrzebował podstaw ideowych, zakorzenionych w polskim dziedzictwie kulturowym. W tym celu pierwsi instruktorzy harcerscy przełożyli na język polski najważniejsze dzieła Baden-Powella. Z inicjatywy Andrzeja Małkowskiego powołano czasopismo „Skaut”. 1 listopada 1911 r. na jego łamach opublikowano tekst Prawa Harcerskiego⁴. W 1912 r. we Lwowie Eugeniusz Piasecki

i Mieczysław Schreiber wydali książkę pt. *Harce młodzieży polskiej*, w której dokonali spolonizowania skautingu, kładąc nacisk na kultywowanie w ruchu harcerskim polskiej tradycji narodowej⁵.

Do czasu wybuchu II wojny światowej wielu twórców i instruktorów ruchu harcerskiego próbowało z jednej strony wyjaśnić jego zasady w teorii, z drugiej przełożyć je na grunt polski i wykorzystać w praktyce. Jednym z nielicznych, który potrafił połączyć głęboką znajomość teoretyczną podstaw skautingu z umiejętnościami organizacyjnymi był Stanisław Sedlaczek⁶. W swoich licznych pismach, a także w czasie działalności pedagogicznej, zgodnie z założeniami Baden-Powella rozwijał ideał skautingu opartego na wychowaniu chrześcijańskim, będącym jego podstawą. Niniejszy artykuł posłuży przybliżeniu osoby i dzieła harcmistrza Stanisława Sedlaczka, ze szczególnym zwróceniem uwagi na ujęcie przez niego metody skautowej, rozumianej jako jedna z form wychowania chrześcijańskiego, zakorzenionej głęboko w chrześcijańskich wartościach.

¹ Zob. *Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 maja 2011 r. z okazji 100-lecia Harcerstwa w Polsce*, „Monitor Polski” 2011, nr 45, poz. 494.

² Por. B. Pawełczyńska, *W przededniu stulecia harcerstwa. Chrześcijaństwo w harcerstwie*, „Przegląd Pruszkowski” 2009, R. 80, nr 2, s. 44.

³ Por. D. Belina, *Formacja chrześcijańska młodzieży na przykładzie wędrowników – najstarszej grupy wiekowej*

męskiego nurtu Skautów Europy, „Forum Młodych Pastoralistów” 2016, R. 2, nr 2, s. 130.

⁴ Por. A. Wiśniewski, *Korzenie Harcerstwa Polskiego*, Warszawa 1998, s. 7.

⁵ W publikacji autorzy m. in. zaproponowali stosowanie w polskim ruchu skautowym rodzimej terminologii, odwołującej się do tradycji rycerskiej. Po raz pierwszy zamiast angielskich zapożyczeń skauting i skaut zastoso- wano w niej słowa harcerstwo i harcerz. Por. W. Hausner, M. Wierzbicki, *Sto lat harcerstwa*, Warszawa 2015, s. 16-17.

⁶ Por. W. Sawicki, *Stanisław Sedlaczek – życie i dzieło*, w: <http://www.harcerstwopolskie.pl/stanislaw-sedlaczek-zycie-i-dzielo> [dostęp: 19.07.2016].

1. Stanisław Sedlaczek – teoretyk i praktyk idei wychowania młodych Polaków metodą skautową

Stanisław Sedlaczek urodził się 31 stycznia 1892 roku w Kołomyi na terenie dzisiejszej Ukrainy, jako najstarszy z sześciorga dzieci Wiktora Sedlaczka i Filipiny z Dominikowskich. Wiktor pochodził z Mistka w Czechach. Jako młody chłopak przeprowadził się wraz z rodzicami do Kołomyi, w okolicach której odkryto złoża ropy naftowej. Z czasem dorobił się i został właścicielem sklepu z materiałami tekstylnymi. Filipina przyszła na świat w okolicach Lutowisk w zubożałej rodzinie ziemiańskiej⁷.

W 1910 roku Stanisław z wyróżnieniem ukończył V Gimnazjum we Lwowie. Następnie do 1914 r. studiował na Wydziale Budowy Maszyn Politechniki Lwowskiej⁸. W czasie studiów zetknął się z tworzonym przez Andrzeja Małkowskiego nowym ruchem harcerskim. W 1913 roku został pomocnikiem sekretarza Związkowego Naczelnictwa Skautowego, a także wszedł w skład zespołu redakcyjnego dwutygodnika „Skaut”⁹. W 1914 r. pełnił funkcję przybocznego VII Lwowskiej Drużyny Skautowej im. księcia Józefa Poniatowskiego¹⁰. W lecie tego samego roku został powołany na członka kierownictwa kursów kształcących instruktorów harcerskich dla tworzących się na ziemiach polskich organizacji skautowych¹¹.

Po wybuchu I wojny światowej Sedlaczek zdołał uniknąć wcielenia do wojska austro-węgierskiego, zgromadził wokół swojej osoby dawnych podkomendnych i zainicjował tajną działalność harcerską we Lwowie. Ze względu na napór wojsk niemiecko-austriackich na froncie wschodnim zdecydował się na opuszczenie miasta i udał się do Kijowa, w którym Polacy stanowili wówczas ok. 20% wszystkich mieszkańców. W 1915 r. Sedlaczek utworzył zakonspirowaną Komendę Harcerstwa na Rusi i zorganizował I Zjazd instruktorów skautowych działających na terenach Cesarstwa Rosyjskiego. W jego trakcie powołano go na Naczelnika Harcerstwa Polskiego na Rusi i Rosji¹². Po dwóch latach do ruchu harcerskiego, kierowanego przez Stanisława Sedlaczka należało już ok. 10 tysięcy skautów¹³. Znalazły się wśród nich takie osoby, jak: Henryk Glass, Jan Grabowski, Roman Briński, Władysław Niekrasz czy Tadeusz Sopoćko¹⁴. Poza praktyczną działalnością harcerską Sedlaczek opracował słynne podręczniki harcerskie, które pozostają aktualne do dziś, jak m.in.: *Szkoła Harcerza na podstawie Baden-Powella* „*Skouting for boys*” i *polskiej literatury harcerskiej* oraz *Sprawności Harcerskie*. Ponadto publikował na łamach czasopisma „Młodzież”, przemianowanego w 1918 roku na „Harce”¹⁵.

⁷ Por. W. Muszyński, *Harcistrz RP Stanisław Sedlaczek (1892–1941)*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, R. 114/115, nr 5/6, s. 151.

⁸ Por. M. Miszczuk, *Stanisław Sedlaczek – rodzina, nauka, działalność społeczna, pierwsze kroki skautowe*, w: S. Sedlaczek, *Harcerstwo – zarys podstaw ideowych i organizacji próby*, Kraków 2014, s. 169.

⁹ Por. W. Muszyński, *Harcistrz RP Stanisław Sedlaczek...*, dz. cyt., s. 152.

¹⁰ Por. M. Miszczuk, *Stanisław Sedlaczek – rodzina, nauka...*, dz. cyt., s. 175.

¹¹ Por. S. Konarski, *Stanisław Marian Sedlaczek*, w: <http://www.ipsb.nina.gov.pl/index.php/a/stanislaw-marian-sedlaczek> [dostęp: 20.07.2016].

¹² Por. W. Muszyński, *Harcistrz RP Stanisław Sedlaczek...*, dz. cyt., s. 152.

¹³ Por. S. Konarski, *Stanisław Marian Sedlaczek...*, dz. cyt.

¹⁴ Por. W. Muszyński, *Harcistrz RP Stanisław Sedlaczek...*, dz. cyt., s. 152.

¹⁵ Por. W. Sawicki, *Stanisław Sedlaczek – życie i dzieło...*, dz. cyt.

Po zakończeniu I wojny światowej w dniach 1-2 listopada 1918 roku Stanisław Sedlaczek wziął udział w zjeździe polskich organizacji skautowych w Lublinie. Powołano wówczas Związek Harcerstwa Polskiego, a Sedlaczek wszedł do jego Rady Naczelnej i brał udział w opracowywaniu jego statutów. W 1919 roku przeprowadził się do Warszawy i został zatrudniony w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, jako referent sekcji szkolnictwa średniego¹⁶. Gdy w 1920 r. wybuchła wojna polsko-bolszewicka Sedlaczek zgłosił się jako ochotnik do służby wojskowej. Przełożeni przydzielili go do Inspektoratu Armii Ochotniczej, w ramach której zajął się organizacją oddziałów harcerskich¹⁷. Następnie od 1922 do 1926 roku pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego ZHP, a w latach 1925-1931 był Naczelnikiem Głównej Kwatery Męskiej¹⁸.

Na początku lat trzydziestych władzę w ZHP przejęli zwolennicy obozu sanacyjnego na czele z Michałem Grażyńskim, który został przełożonym organizacji. Nowy naczelnik propagował odejście od kryterium elitaryzmu w kwestii przyjmowania młodzieży do harcerstwa i postawieniu na masowość, co jego zdaniem miało umożliwić objęcie metodą skautową znacznie większe rzesze młodych ludzi. Ponadto wyznawał lewicowy światopogląd, indyferentyzm religijny i wychowanie propaństwowe zamiast pronarodowego. Spowodowało to konflikt

z narodowo-katolickimi działaczami harcerskimi, do których należał Sedlaczek. W konsekwencji w 1932 r. opuścili oni ZHP, zakładając Krąg Starszoharcerski św. Jerzego w Warszawie – jego szefem został harcmistrz Witold Sawicki¹⁹. W pracy jednostki istotną rolę odgrywała formacja chrześcijańska. Spotkania kręgu rozpoczynały się Mszą Świętą, do stałych elementów zbiórek należało rozważanie Pisma Świętego oraz uczestnictwo w akcjach charytatywnych. Poza tym co roku dla członków grupy organizowano re-kolekcje odbywające się w podwarszawskich Laskach²⁰.

Oprócz działalności w Kręgu św. Jerzego Stanisław Sedlaczek zaangażował się w działalność Katolickiego Związku Abstynentów, którego został prezesem²¹. Jesienią 1935 r. na prośbę kardynała Augusta Hlonda przeniósł się do Poznania, gdzie został kierownikiem i wychowawcą Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej i Męskiej²².

Po wybuchu II wojny światowej, na tajnym zebraniu 27 października 1939 r. Stanisław Sedlaczek i inni instruktorzy o poglądach narodowo-katolickich zdecydowali się powołać ogólnopolską organizację harcerską pod nazwą Harcerstwo Polskie²³. Jej naczelnikiem został Sedlaczek, przyjmując konspiracyjny pseudonim „Sas”²⁴. W celu podkreślenia katolickiego charakteru formacji, jej patronką ustanowiono Najświętszą Maryję Pannę.

¹⁶ Por. S. Konarski, *Stanisław Marian Sedlaczek...*, dz. cyt.

¹⁷ Por. W. Muszyński, *Harcmistrz RP Stanisław Sedlaczek...*, dz. cyt., s. 154.

¹⁸ Por. tamże.

¹⁹ Por. tenże, *Harcerstwo Polskie - „Hufce Polskie” (1939–1946)*, w: <http://www.harcerstwopolskie.pl/hp> [dostęp: 23.08.2016].

²⁰ Por. W. Dłużewski, *Relacja na temat powstania i działalności Kręgu Starszoharcerskiego Świętego Jerzego*, w: <http://www.harcerstwopolskie.pl/krag-swietego-jerzego> [dostęp: 23.08.2016].

²¹ Por. S. Konarski, *Stanisław Marian Sedlaczek...*, dz. cyt.

²² Por. W. Muszyński, *Harcmistrz RP Stanisław Sedlaczek...*, dz. cyt., s. 156.

²³ Od 1943 r. organizacja funkcjonowała pod kryptonimem *Hufce Polskie*. Zob. G. Ciura, *Pełnić służbę Bogu i Polsce Harcerstwo Polskie „Hufce Polskie” 1939-1945*, Warszawa 1998.

²⁴ Por. W. Muszyński, *Harcmistrz RP Stanisław Sedlaczek...*, dz. cyt., s. 158.

W czasie działań wojennych jednostki Harcerstwa Polskiego działały na Lubelszczyźnie, w Małopolsce, Małopolsce Wschodniej, na Mazowszu, Polesiu i Tarnopolszczyźnie, zrzeszając od 4 do 5 tysięcy harcerzy i harcerek²⁵ w około 160 drużynach harcerskich²⁶. Sedlaczek przeniósł się do Warszawy, gdzie podjął pracę jako dyrektor Sekcji Pomocy dla Wysiedlonych, działającym w ramach Stołecznego Komitetu Samopomocy²⁷. W nocy z 17 na 18 maja 1941 r. został aresztowany przez gestapo i osadzony na Pawiaku, w którym przebywał do 23 lipca – tego dnia mimo, że nie postawiono mu żadnych zarzutów został przez nazistów przewieziony do Auschwitz²⁸. W obozie koncentracyjnym skierowano go do wyładunku cementu z wagonów. 3 sierpnia wycieńczony pracą Sedlaczek upuścił worek z cementem, za co został pobity przez pilnującego więźniów SS-mana, który zamordował go łamiąc mu kręgosłup²⁹.

2. Harcerz – Syn Chrześcijaństwa – jest dumny ze swej wiary

Stanisław Sedlaczek rozwinął ideę Roberta Baden-Powella o konieczności uwzględnienia w skautingu formacji religijnej³⁰. Swoją koncepcję metody harcerskiej oparł na dwóch filarach: na wychowaniu narodowo-patriotycznym

i religijnym. Przy czym najistotniejszą rolę w procesie wychowawczym przypisywał wartościom chrześcijańskim, uznając, że pełny rozwój osobowości młodego człowieka możliwy jest do osiągnięcia tylko dzięki rozwojowi własnej religijności³¹. Jego zdaniem harcerstwo to „ruch ideowy młodzieży, zdążający do przebudowy życia Narodu”³², aby osiągnąć ten cel „opiera swoje zasady na moralnej nauce Chrystusa – jest organizacją chrześcijańską”³³. Mimo zafascynowania pedagogiką Baden-Powella Sedlaczek dopatrywał się u twórcy skautingu instrumentalnego podejścia do religii. Twierdził, że „robienie z religii tylko czynnika jakiejś akcji, chociażby nawet wychowawczej w najlepszym duchu świeckim, to jest popełnianie błędu”³⁴. Według niego, dla brytyjskiego generała co prawda istotne było osiągnięcie życia wiecznego jego wychowanków, jednak uznawał on je za cel dalszy. Celem bliższym, któremu Baden-Powell poświęcił najwięcej uwagi w swojej twórczości i działalności pedagogicznej było osiągnięcie szczęścia na ziemi, które służyło pomocą w uzyskaniu go również po śmierci³⁵. Ponadto wychowanie skautowe w wydaniu angielskim często poprzestawało jedynie na uznaniu istnienia Boga, nie zajmując się pojęciem łaski Bożej, koniecznej do zbawienia człowieka,

²⁵ Por. tenże, *Harcerstwo Polskie - „Hufce Polskie”...*, dz. cyt.

²⁶ Por. K. Buczkowska, *Hufce Polskie – harcerstwo podziemia narodowego*, w: <http://www.nowastrategia.org.pl/hufce-polskie-harcerstwo-podziemia-narodowego/> [dostęp: 23.08.2016].

²⁷ Por. S. Konarski, *Stanisław Marian Sedlaczek...*, dz. cyt.

²⁸ Por. W. Muszyński, *Harc mistrz RP Stanisław Sedlaczek...*, dz. cyt., s. 158.

²⁹ Por. K. M. Sedlaczek, W. Sedlaczek, *Harc mistrz Rzeczypospolitej Stanisław Sedlaczek – w 50. Rocznice Śmierci*, Poznań 1991, s. 69.

³⁰ Por. R. Baden-Powell, *Skauting dla Chłopców*, tłum. Z. Trylski, Wrocław 1991, s. 105.

³¹ Por. W. Muszyński, *Harcerstwo Polskie*, w: <http://nsz.com.pl/index.php/artykuly-i-opracowania/27-harcerstwo-polskie> [dostęp: 24.08.2016].

³² S. Sedlaczek, *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych i organizacji próby*, Lwów 1939, s. 3.

³³ Tamże, s. 7.

³⁴ Por. tenże, *Wstęp*, w: H. Buchet, *Skauting i indywidualność*, Warszawa 1937, s. 19.

³⁵ Por. tenże, *Podstawy etyczne skautingu baden-powellowskiego*, Warszawa 1928, s. 21-22.

ani istotą sakramentów świętych będących widzialnymi znakami tej łaski³⁶. Sedlaczek podkreślał, że takie podejście do wychowania religijnego może być wystarczające dla protestantów, postawa katolicka powinna być inna: „jeżeli chcemy być katolikami, musimy dbać o to, by żyć życiem nadprzyrodzonym, być żywymi członkami mistycznego Ciała Chrystusa”³⁷. W tym znaczeniu harcerstwo to organizacja wychowująca dzieci i młodzież „przez czyn”. Powinno ono umożliwiać i zachęcać ich do uczestnictwa w praktykach religijnych, a także animować do wypełniania codziennego dobrego uczynku, który każdy skaut bierze sobie za obowiązek³⁸.

Podstawowym celem harcerstwa w ujęciu Stanisława Sedlaczka miało być ożywienie ducha religijnego młodych Polaków, w taki sposób, aby „przeniknął [on] całe życie osobiste i społeczne harcerek i harcerzy”³⁹. Zadaniem skautingu jest więc uzupełnienie tego, co w zakresie wychowania religijnego dają: dom, szkoła i parafia, ale z położeniem głównego akcentu na jego element praktyczny. Harcerstwo oznacza życie Ewangelią na co dzień oraz postawienie w jego centrum Eucharystii. Dzięki temu, zdaniem Sedlaczka, możliwe staną się: wprowadzenie w czyn wiadomości uzyskanych w trakcie nauczania religii, owocna praca nad sobą oraz zaangażowanie w życie Kościoła i społeczeństwa⁴⁰.

Dlatego należy dążyć do tego, aby chrześcijaństwo stało się podstawą ideału życia proponowanego przez skauting. W tym celu „całe (...) wychowanie harcerskie, harcmistrze, programy, podręczniki winny być przejęte chrześcijańskim duchem, znajdować się pod kierunkiem Kościoła”⁴¹.

W swojej koncepcji wychowania religijnego w ramach skautingu Stanisław Sedlaczek wyróżnił kilka podstawowych i niezbędnych elementów, które we wzajemnym połączeniu powinny stworzyć spójną całość. Pośród nich należy wymienić następujące:

– **Prawo Harcerskie**, którego każdy harcerz zobowiązuje się przestrzegać przez całe życie w chwili składania przyrzeczenia. W języku polskim opracował je Andrzej Małkowski, przyjmując za podstawę prawo skautowe Baden-Powella. Jego sposób ujęcia w dziesięciu punktach nawiązuje bezpośrednio do Dekalogu⁴². Ponadto wszystkie jego punkty bazują na przykazaniu miłości Boga i bliźniego. Zdaniem Sedlaczka, Prawo Harcerskie jest „współczesnym organizacyjnym wyrazem nauki Chrystusa w zastosowaniu do czasów dzisiejszych”⁴³. Przy czym najistotniejsze jest, aby młody człowiek, przygotowując się do złożenia przyrzeczenia, pragnął żyć według Prawa Harcerskiego świadomie i z własnej nieprzymuszonej woli, postrzegając je jako ważną pomoc w codziennej pracy nad sobą⁴⁴;

³⁶ Por. tenże, *Harcerstwo a wychowanie religijne. Tekst referatu wygłoszonego na Konferencji Starszyny w Buczaczu w 1930 roku*, w: <http://www.harcerstwopolskie.pl/harcerstwo-a-wychowanie-religijne> [dostęp: 24.08.2016].

³⁷ Tenże, *Wstęp*, w: H. Buchet. *Skauting i indywidualność...*, dz. cyt., s. 19.

³⁸ Por. tenże, *Wytyczne metodyki harcerskiej. Prawa przyzwyczajania a harcerstwo*, Warszawa 1931, s. 15-18.

³⁹ Tenże, *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych...*, dz. cyt., s. 110.

⁴⁰ Por. tamże.

⁴¹ Por. tenże, *Harcerstwo a wychowanie religijne...*, dz. cyt.

⁴² Por. D. Belina, *Wychowanie chrześcijańskie według polskich Skautów Europy*, „Forum Młodych Pastoralistów” 2016, R. 2, nr 2, s. 124.

⁴³ S. Sedlaczek, *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych...*, dz. cyt., s. 112.

⁴⁴ Por. tenże, *Komentarz do Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego*, w: http://www.19kldh.pl/www/articles.php?article_id=106 [dostęp: 17.09.2016].

– **Modlitwa** – harcerz jest człowiekiem modlitwy. Stanisław Sedlaczek podkreślał, że każdy nowy dzień skauta powinien rozpoczynać się od porannej modlitwy, w ramach której prosi on Boga o łaskę przeżycia dobrego dnia. Istotne jest również ranne postanowienie, w którym harcerz planuje, co zrobi dziś dobrego, na większą chwałę Bożą. Wszystkie myśli, słowa i uczynki powinien on kierować ku Bogu – w ten sposób łatwiej będzie mu uniknąć czynienia zła. Na koniec dnia zgodnie z zaleceniami przedwojennego harcmistrza każdy skaut jest zobowiązany czynić rachunek sumienia, w którym dokona podsumowania swoich uczynków i podziękuję Bogu za wszelkie otrzymane łaski⁴⁵.

– **Ewangelia** – w pracy z dziećmi i młodzieżą metodą skautową Stanisław Sedlaczek kładł nacisk na poznanie nauki Chrystusa i prowadzenie życia zgodnego z nią. Ta, jak podkreślał, opisana została na kartach Pisma Świętego. Dlatego rozważanie tekstów biblijnych, a zwłaszcza Nowego Testamentu, powinno stanowić jeden z kluczowych elementów wychowania religijnego w harcerstwie. Przy wyborze fragmentów Pisma Świętego należy brać pod uwagę poziom umysłowy wychowanków, ich wiek oraz środowisko, z jakiego się wywodzą. Istotne jest także to, co ich interesuje oraz jakie problemy pojawiły się w danej jednostce. Teksty powinny być również powiązane z okresem roku liturgicznego. Wszystko to ma posłużyć temu, aby harcerz zżył się z Pismem Świętym, aby coraz częściej i dokładniej szukał on w Ewangelii wskazówek moralnych

dla własnego postępowania, a co najważniejsze poznał ideał postępowania Chrystusa⁴⁶.

– **Liturgia** – Sedlaczek podkreślał, że udział harcerzy we Mszach Świętych, nabożeństwach, uroczystościach kościelnych nie może być jedynie dorywczy i formalny – powinien być powszechny i gorący⁴⁷. Ponadto zadaniem skautingu nie jest podręcznikowa nauka uczestnictwa w liturgii. Przeciwnie, w harcerstwie chodzi o możliwość przeżycia liturgii w sensie praktycznym tj. o umożliwienie młodemu człowiekowi „łączenia się z życiem Chrystusa mistycznego, Kościoła, przez udział w tym życiu”⁴⁸.

– **Służba** – Skoro harcerstwo jest ruchem opartym na nauce Chrystusa, pragnąc naśladować swojego Mistra, promuje postawę służby. Chrystus nie przyszedł na świat po to, aby Mu służyć, lecz aby służyć innym⁴⁹. Dla Stanisława Sedlaczka służba jest wyrazem charakterystycznej dla chrześcijanina postawy czynnej. Dlatego skaut – naśladowca Chrystusa nie powinien poprzestawać jedynie na byciu dobrym, lecz przede wszystkim czynić dobrze⁵⁰, odnosząc się do innych z miłością – i to miłością czynną⁵¹. Tak rozumiana służba powinna – według przedwojennego harcmistrza – uobecniać się w skautingu na trzech polach, tj. jako służba bliźniemu, służba społeczeństwu – Ojczyźnie oraz służba ludzkości. Pierwsza z wymienionych jest podstawą każdego innego rodzaju służby. Wynika z miłości, będącej dla Sedlaczka „częstką Boga”, obecną w każdym człowieku, którą ten ma obowiązek rozwijać i pomnażać.

⁴⁵ Por. tenże, *Drogowskaz Harcerski*, Warszawa 1936, s. 22.

⁴⁶ Por. tenże, *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych...*, dz. cyt., s. 113-114.

⁴⁷ Por. tenże, *Harcerstwo a wychowanie religijne...*, dz. cyt.

⁴⁸ Tenże, *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych...*, dz. cyt., s. 115.

⁴⁹ Por. Mt 20, 28.

⁵⁰ Por. S. Sedlaczek, *Podstawy etyczne skautingu baden-powellowskiego...*, dz. cyt., s. 33.

⁵¹ Por. tenże, *Wytyczne metodyki harcerskiej...*, dz. cyt., s. 7.

Służąc bliźniemu – swemu bratu, jak podkreślał, służy się Bogu – swemu Ojcu⁵². Druga forma służby, będąca konsekwencją pierwszej, polega na tym, „aby umieć dla Ojczyzny żyć i wytrwale ją budować”⁵³. Służąc Ojczyźnie i narodowi, rozwija się większe dobro od dobra indywidualnego, które może przynieść korzyść znacznie większej liczbie osób – o ile zachowa się odpowiednie proporcje. Kochając swój kraj, należy pamiętać jednak o tym, że duma z bycia Polakiem nie może bazować na traktowaniu przedstawicieli innych narodowości z pogardą⁵⁴. Kolejnym etapem służby harcerskiej jest służba ludzkości, którą Sedlaczek pojmował jako dążenie do braterstwa ludów i zachowania pokoju na ziemi. Za Baden-Powellem podkreślał, że współpraca i wzajemny szacunek narodów świata są konieczne dla budowania dobrobytu każdego z nich, a co za tym idzie do umożliwienia tworzenia dostatniego życia pojedynczych osób, z zachowaniem ich podstawowych praw⁵⁵;

– **Nauka Kościoła** – Sedlaczek uważał, że Kościół wyjaśniania naukę Chrystusa stosownie do epoki i warunków, w jakich żyje człowiek⁵⁶. Dlatego wszelka działalność harcerska powinna jej być podporządkowana i na niej powinna się opierać. Programy wychowania skautowego, podręczniki oraz różnego rodzaju pomoce wychowawcze „winny być przejęte chrześcijańskim duchem, znajdować się pod kierunkiem Kościoła, w ten sposób, by religia była prawdziwie podstawą całego

życia harcerza”⁵⁷. Jako, że harcerstwo dąży do kształtowania młodych ludzi na dobrych obywateli, dlatego Sedlaczek zalecał, aby szczególnie starszych skautów zapoznawać z zaleceniami społecznej nauki Kościoła, przybliżonej w jego czasach na kartach encyklik Leona XIII *Rerum Novarum* i Piusa XI *Quadragesimo Anno*⁵⁸;

– **Dobry uczynek** – obowiązkiem harcerza jest codzienny dobry uczynek. Stanisław Sedlaczek podkreślał, iż każdy skaut powinien szukać sposobności „by codziennie wyświadczyć komuś choćby drobną przysługę”⁵⁹. W rozumieniu przedwojennego harcmistrza dobre uczynki skauta cechują się nadprzyrodzonym charakterem, wynikają z jego wiary i są spełniane z miłości do Boga i człowieka. Najwyższą formą dobrego uczynku, który zdaniem Sedlaczka posiada największą wartość jest pozyskanie drugiego człowieka dla Chrystusa⁶⁰.

3. Polscy Skauci Europy – spadkobiercy myśli ideowej Stanisława Sedlaczka

Do spuścizny ideowej Stanisława Sedlaczka i jego koncepcji wychowania dzieci i młodzieży za pomocą metody skautowej, opartej na fundamencie wartości chrześcijańskich najpełniej odwołuje się dziś Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”, którego członkowie nazywani są również Skautami Europy. Wywodzą się oni z „Ruchu Zawiszackiego”, powstałego w ramach ZHP w latach

⁵² Por. tenże, *Podstawy etyczne skautingu baden-powellowskiego...*, dz. cyt., s. 25-26.

⁵³ Tenże, *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych...*, dz. cyt., s. 123.

⁵⁴ Por. tenże, *Podstawy etyczne skautingu baden-powellowskiego...*, dz. cyt., s. 28.

⁵⁵ Por. tamże, s. 31.

⁵⁶ Por. tenże, *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych...*, dz. cyt., s. 115-116.

⁵⁷ Tenże, *Harcerstwo a wychowanie religijne...*, dz. cyt.

⁵⁸ Por. tenże, *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych...*, dz. cyt., s. 116.

⁵⁹ Tenże, *Szkoła harcerza. Na podstawie dzieł jen. Baden-Powella „Scouting for boys” i polskiej literatury harcerskiej*, Warszawa 1921, s. 109.

⁶⁰ Por. tenże, *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych...*, dz. cyt., s. 118-119.

siedemdziesiątych ubiegłego wieku na terenie Lublina⁶¹. Skauci Europy, starając się powrócić do założeń przedwojennego harcerstwa, pojmują się jako organizację wychowawczą, której celem jest kształtowanie młodego pokolenia poprzez działanie, w oparciu o wartości chrześcijańskie i patriotyczne⁶². Proces wychowawczy przebiega w trzech grupach wiekowych. Pierwszą z nich tworzą wilczki, tzw. gałąź żółta (od 8 do 12 roku życia). Drugą harcerki i harcerze, tzw. gałąź zielona (od 12 do 17 roku życia). Trzecią przewodniczki i wędrownicy, tzw. gałąź czerwona (powyżej 17 roku życia)⁶³. Co więcej podkreślić należy, że wszystkie jednostki Skautów Europy, ze względu na różne potrzeby wychowawcze dorastających dziewcząt i chłopców, mają charakter niekoedukacyjny.

Od 18 listopada 1995 r. Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” jako jedyna polska organizacja harcerska funkcjonuje w ramach Federacji Skautingu Europejskiego⁶⁴. Z chwilą wstąpienia w szeregi FSE polscy Skauci Europy zostali zobowiązani do zachowania chrześcijańskich zasad w podejmowanych działaniach wychowawczych. Ponadto, jako jednostka o charakterze katolickim, SHK „Zawisza” tworzy stowarzyszenie wiernych świeckich funkcjonujące na prawie papieskim⁶⁵.

Główne założenia wychowawcze stosowane przez Skautów Europy zostały zawarte w tzw. *Dokumentach podstawowych Federacji Skautingu Europejskiego*, do których należą *Zasady podstawowe skautingu europejskiego*, *Prawo Harcerza* oraz tekst *Przyrzeczenia Harcerskiego*⁶⁶. Pierwsze z wymienionych przypominają harcerzowi o rzeczach najistotniejszych w jego życiu, tj. o obowiązkach względem Boga, Ojczyzny oraz domu rodzinnego. Ujęto je w trzech następujących punktach:

1. „Obowiązki Harcerza rozpoczynają się w domu.

2. Harcerz jest wierny swojej Ojczyźnie i działa na rzecz jedności i braterstwa w Europie.

3. Harcerz – Syn Chrześcijaństwa – jest dumny ze swej wiary: pracuje sumiennie, aby ustanowić Królestwo Chrystusa w całym swoim życiu i świecie, który go otacza”⁶⁷.

Trzecia zasada stanowi rozwinięcie treści *Przyrzeczenia Harcerskiego*. Zapisano w niej wyjaśnienie, w jaki sposób skaut powinien pojmować służbę Bogu – a mianowicie, że ma obowiązek głosić Chrystusa całym swoim życiem, aby mógł on zapanaować w jego sercu oraz środowisku, w którym żyje⁶⁸. W *Zasadach podstawowych skautingu europejskiego* podkreślono ponadto, że nie ma innej

⁶¹ Zob. T. Podkowiński, *Od Ruchu Zawiszackiego do Skautów Europy*, w: <http://kielce.skauci-europy.pl/formacja/> [dostęp: 12.10.2016].

⁶² Por. Skauci Europy, *Kim jesteśmy?*, w: <https://skauci-europy.pl/o-nas/kim-jestesmy/> [dostęp: 13.10.2016].

⁶³ Por. tamże.

⁶⁴ Por. tenże, *Historia*, w: <https://skauci-europy.pl/o-nas/kim-jestesmy/historia> [dostęp: 13.10.2016].

⁶⁵ Por. Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”, *Statut SHK-Z FSE*, § 3, w: <https://skauci-europy.pl/onas/dokumenty-podstawowe-symbolika/statut-stowarzyszenia> [dostęp: 13.10.2016].

⁶⁶ Zob. tenże, *Ceremoniał*..., dz. cyt., s. 7-9.

⁶⁷ Skauci Europy, *Zasady podstawowe skautingu europejskiego*, w: <http://skauci-europy.pl/o-nas/dokumenty-podstawowe-symbolika/zasady-podstawowe-skautingu-europejskiego> [dostęp: 14.10.2016].

⁶⁸ Por. D. Belina, *Wychowanie chrześcijańskie według polskich Skautów Europy*..., dz. cyt., s. 124.

skutecznej drogi prowadzącej do zmiany świata, jak rozpoczęcie jej od pracy nad sobą, a także to, że fakt bycia harcerzem nieodłącznie wiąże się z dążeniem do bycia dobrym chrześcijaninem⁶⁹.

Drugim spośród *Dokumentów podstawowych Federacji Skautingu Europejskiego* jest tekst *Przyrzeczenia Harcerskiego*. Jest to uroczysta deklaracja, którą każdy kandydat na harcerza składa przełożonemu, podczas specjalnie zorganizowanej w tym celu ceremonii. W przypadku Skautów Europy najczęściej przeprowadza się ją po kilkumiesięcznym uczestnictwie danej osoby w życiu jednostki harcerskiej i odpowiednim przygotowaniu⁷⁰. W chwili przyrzeczenia kandydat wypowiada następujące słowa: „Na mój honor, z łaską Bożą, przyrzekam całym życiem służyć Bogu, Kościołowi, mojej Ojczyźnie i Europie chrześcijańskiej, nieść w każdej potrzebie pomoc bliźnim i przestrzegać Prawa Harcerskiego”⁷¹. Publiczne złożenie przyrzeczenia jest świadectwem tego, że młody człowiek decyduje się na przyjęcie ideałów harcerskich na całe życie za swoje ideały osobiste⁷².

Ostatnim *Dokumentem podstawowym*, na którym opiera się system wychowawczy Skautów Europy jest *Prawo Harcerskie*. Jego wersja stosowana obecnie przez SHK „Zawisza” odwołuje się swoim układem do tej używanej przez Stanisława Sedlaczka⁷³, stanowi bezpośrednie odwołanie do Dziesięciu Przykazań Bożych oraz prawa rycerskiego:

1. „Harcerz dba o swój honor, aby zasłużyć na zaufanie.

2. Harcerz jest lojalny wobec swojego kraju, rodziców, przełożonych i podwładnych.

3. Harcerz jest powołany do służby bliźniemu i jego zbawieniu.

4. Harcerz jest przyjacielem wszystkich i bratem dla każdego innego Harcerza.

5. Harcerz jest uprzejmy i rycerski.

6. Harcerz widzi w przyrodzie dzieło Boże, szanuje rośliny i zwierzęta.

7. Harcerz jest karny, każde zadanie wykonuje sumiennie do końca.

8. Harcerz jest panem samego siebie, uśmiecha się i śpiewa w kłopotach.

9. Harcerz jest gospodarny i troszczy się o dobro innych.

10. Harcerz jest czysty w myśli, mowie i uczynkach”⁷⁴.

* * *

Skauting został stworzony jako ruch wychowawczy, dążący do kształtowania młodego człowieka w sposób integralny. Na terenie naszego kraju został zaszczerpiony jeszcze przed odzyskaniem niepodległości. Pionierzy polskiego harcerstwa zdawali sobie sprawę, że aby metoda skautowa mogła być skuteczna, musi opierać się ona na wartościach chrześcijańskich. Niektórzy, tak jak Stanisław Sedlaczek, poszli o krok dalej i podkreślali, że wychowanie religijne nie jest w harcerstwie jedynie dodatkiem, wręcz przeciwnie, jest ono najistotniejsze i powinno stanowić podstawę wszelkich działań wychowawczych.

⁶⁹ Por. R. Héret, *Prawo harcerskie*, tłum. S. Sedlaczek, W. Sawicki, Poznań 1939, s. 19.

⁷⁰ Por. D. Belina, *Wychowanie chrześcijańskie według polskich Skautów Europy...*, dz. cyt., s. 123.

⁷¹ Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” Federacja Skautingu Europejskiego, *Ceremoniał*, [b.m.w.] 1998, s. 7.

⁷² Por. Skauci Europy, *Przyrzeczenie harcerskie*, w: <https://skauci-europy.pl/o-nas/dokumenty-podstawowe-symbolika/przyrzeczenie-harcerskie> [dostęp: 15.10.2016].

⁷³ Zob. S. Sedlaczek, *Drogowskaz harcerski...*, dz. cyt., s. 22-35.

⁷⁴ Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” Federacja Skautingu Europejskiego, *Ceremoniał...*, dz. cyt., s. 8-9.

Ponieważ tylko wtedy, gdy młody człowiek będzie posiadał odpowiedni system wartości i kręgosłup moralny, wyrośnie w przyszłości na dobrego obywatela i patriotę. Koncepcję wychowania religijnego dzieci i młodzieży za pomocą metody harcerskiej Sedlaczek rozwinął w swoich publikacjach, przede wszystkim w książce pt. *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych i organizacji próby* (Lwów 1939), a także w tekstach pt. *Szkoła harcerza. Na podstawie dzieł jen. Baden-Powella „Scouting for boys” i polskiej literatury harcerskiej* (Warszawa 1921) oraz *Podstawy etyczne skautingu baden-powellowskiego* (Warszawa 1928). Po 1945 r. jego pisma zostały wycofane z bibliotek PRL i zniszczone, a imię autora było skrętnie wymazywane z kart historii przez komunistyczną cenzurę, tak aby kolejne pokolenia

czytelników nie miały do nich dostępu⁷⁵. W 2014 r. w ramach akcji „Przywrócić pamięć”, zorganizowanej przez Oficynę Wydawniczą „Impuls” z Krakowa, wymienione wcześniej publikacje i wiele innych dzieł Stanisława Sedlaczka zostały na nowo wydrukowane⁷⁶, dzięki czemu współcześni Polacy mogą zapoznać się z bogatą myślą pedagogiczną pioniera polskiego skautingu i odkryć aktualność jego idei. Publikacje przedwojennego harcmistrza mogą posłużyć obecnie jako pomoc pedagogiczna nie tylko dla instruktorów harcerskich, ale także wychowawców katolickich. Ziścił się również proponowany przez Sedlaczka zamysł stworzenia w Polsce harcerstwa katolickiego. Jego spuścizna ideowa realizowana jest dziś przez Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”.

Bibliografia

- Baden-Powell R., *Skauting dla Chłopców*, tłum. Z. Trylski, Wrocław 1991.
- Belina D., *Formacja chrześcijańska młodzieży na przykładzie wędrowników – najstarszej grupy wiekowej męskiego nurtu Skautów Europy*, „Forum Młodych Pastoralistów” 2016, R. 2, nr 2, s. 130-138.
- Belina D., *Wychowanie chrześcijańskie według polskich Skautów Europy*, „Forum Młodych Pastoralistów” 2016, R. 2, nr 2, s. 118-129.
- Ciura G., *Pełnić służbę Bogu i Polsce Harcerstwo Polskie „Hufce Polskie” 1939-1945*, Warszawa 1998.
- Hausner W., Wierzbicki M., *Sto lat harcerstwa*, Warszawa 2015.
- Konarski S., *Stanisław Marian Sedlaczek*, w: <http://www.ipsb.nina.gov.pl/index.php/a/stanislaw-marian-sedlaczek> [dostęp: 20.07.2016].
- Miszczyk M., *Stanisław Sedlaczek – rodzina, nauka, działalność społeczna, pierwsze kroki skautowe*, w: S. Sedlaczek, *Harcerstwo – zarys podstaw ideowych i organizacji próby*, Kraków 2014.
- Muszyński W., *Harcerstwo Polskie – „Hufce Polskie” (1939-1946)*, w: <http://www.harcerstwopolskie.pl/hp> [dostęp: 23.08.2016].
- Muszyński W., *Harcmistrz RP Stanisław Sedlaczek (1892-1941)*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, nr 5/6, s. 151-158.
- Pawłeczyńska B., *W przededniu stulecia harcerstwa. Chrześcijaństwo w harcerstwie*, „Przegląd Pruszkowski” 2009, R. 80, nr 2, s. 43-52.

⁷⁵ Por. Ba, *Dostęp do zakazanych i niszczonych w PRL książek z pedagogiki harcerskiej*, w: <http://www.impulsoficyna.com.pl/aktualnosci/dostep-do-zakazanych-i-niszczonych-w-prl-ksiazek-z-pedagogiki-harcerskiej,829.html> [dostęp: 15.10.2016].

⁷⁶ Zob. Seria wydawnicza „Przywrócić pamięć”, w: <http://www.impulsoficyna.com.pl/katalog/kategoria-harcerstwo-przywrocic-pamiec,44> [dostęp: 15.10.2016].

- Podkowiński T., *Od Ruchu Zawiszackiego do Skautów Europy*, w: <http://kielce.skauci-europy.pl/formacja/> [dostęp: 12.10.2016].
- Sawicki W., *Stanisław Sedlaczek – życie i dzieło*, w: <http://www.harcerstwopolskie.pl/stanislaw-sedlaczek-zycie-i-dzielo> [dostęp: 19.07.2016].
- Sedlaczek K.M., Sedlaczek W., *Harcistrz Rzeczypospolitej Stanisław Sedlaczek – w 50. Rocznicę Śmierci*, Poznań 1991.
- Sedlaczek S., *Drogowskaz Harcerski*, Warszawa 1936.
- Sedlaczek S., *Harcerstwo a wychowanie religijne. Tekst referatu wygłoszonego na Konferencji Starszyny w Buczaczu w 1930 roku*, w: <http://www.harcerstwopolskie.pl/harcerstwo-a-wychowanie-religijne> [dostęp: 24.08.2016].
- Sedlaczek S., *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych i organizacji próby*, Lwów 1939.
- Sedlaczek S., *Podstawy etyczne skautingu baden-powellowskiego*, Warszawa 1928.
- Sedlaczek S., *Szkoła harcerza. Na podstawie dzieł jen. Baden-Powella „Scouting for boys” i polskiej literatury harcerskiej*, Warszawa 1921.
- Sedlaczek S., *Wytyczne metodyki harcerskiej. Prawa przyzwyczajenia a harcerstwo*, Warszawa 1931.
- Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”, *Ceremoniał*, [b.m.w.] 1998.
- Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”, *Statut SHK-Z FSE*, w: <https://skauci-europy.pl/onas/dokumenty-podstawowe-symbolika/statut-stowarzyszenia> [dostęp: 13.10.2016].
- Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 maja 2011 r. z okazji 100-lecia Harcerstwa w Polsce*, „Monitor Polski” 2011, nr 45, poz. 494.
- Wiśniewski A., *Korzenie Harcerstwa Polskiego*, Warszawa 1998.

Dr Damian Belina – Katedra Katechetyki Szczegółowej i Edukacja medialna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie; jest członkiem Stowarzyszenia Katechetyków Polskich oraz Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”.